

Nordisk gränshandel 2013

Rapporten framtagen av HUI Research AB på uppdrag av Svensk Handel
Augusti 2014

Förord

Handeln är en motor för Sveriges ekonomi. För vissa glesbygdskommuner spelar gränshandeln en helt avgörande betydelse och med sin omsättning på 23,8 miljarder kronor är gränshandeln en viktig del av hela Sveriges detaljhandel. Tack vare den konsumtion som sker i handeln får många svenskar ett jobb att gå till och en inkomst att leva av. I Sverige jobbar 11 procent av alla sysselsatta inom handeln och vi är den största arbetsgivaren för ungdomar. I kommuner med gränshandel är siffran på sysselsatta inom handeln på vissa håll betydligt högre och är exempelvis 14 procent i Haparanda och 22 procent i Strömstad.

Utvecklingen i gränshandeln har under den senaste 20-årsperioden varit betydligt starkare än utvecklingen i övrig detaljhandel i Sverige och vi kan se att våra norska grannar även fortsättningsvis driver denna utveckling. Förvandlingen från enkla köplador till stora köpcentra har gått fort. Konkurrensen växer och för den fortsatta utvecklingen är det viktigt att handlarna inte bara ser till sitt eget butiksutbud utan även tittar på platsens attraktionskraft och kundens helhetsupplevelse. Här finns öppningar för samarbeten med övriga aktörer i besöksnäringen för att utveckla framtida gränshandel.

Med denna rapport, som Svensk Handel står som beställare av för fjärde året i rad, vill vi ge våra medlemmar, politiker, fastighetsägare och kollegor inom övriga delar av besöksnäringen ett bra faktaunderlag för att gemensamt bygga framtidens gränshandel.

Stockholm, 5 september 2014

Karin Johansson
vd
Svensk Handel

Sammanfattning

HUI Research har för fjärde året i rad genomfört en undersökning av hur mycket invånarna i Danmark, Finland och Norge konsumerar i svensk detaljhandel. Denna rapport redovisar resultaten från mätningarna avseende år 2013. Undersökningen har finansierats av Svensk Handel.

Utlägg i detaljhandeln

De nordiska besökarnas utlägg i svensk detaljhandel uppgick till 23,8 miljarder kronor år 2013. Det är en ökning med 300 miljoner kronor jämfört med år 2012. De norska besökarnas utlägg var 16,3 miljarder kronor, en ökning med 500 miljoner kronor, 3 procent. De danska och finska besökarnas utlägg var 3,7 respektive 3,8 miljarder kronor, en minskning med 100 miljoner kronor och 3 procent för varje land. Detaljhandeln i riket som helhet ökade med 2 procent år 2013.

När det gäller vilken typ av varor de nordiska besökarna handlar när de besöker Sverige finns det skillnader mellan länderna. Norrmännen handlar framförallt dagligvaror som tobak, alkohol, läsk, godis och kött. Anledningen är att dessa varor är avsevärt billigare i Sverige än i Norge. Prisskillnaderna mellan Sverige och Norge beror på flera saker. En stark norsk valuta har en viss betydelse, men viktigare är att Norge har höga skatter på varor som anses vara ohälsosamma. Dessutom har Norge infört tullar och handelshinder för en del varor i syfte att skydda inhemsk produktion. Skatterna och handelshindren innebär att ett stort antal varor fortsatt kommer att vara billigare i Sverige även om den norska kronan försvagas gentemot den svenska. Finska och danska besökare i Sverige handlar mer sällanköpsvaror än dagligvaror.

Resor

Under 2013 gjordes det drygt 18 miljoner resor till Sverige från Danmark, Finland och Norge. Norrmännen stod för det största antalet resor, 10,2 miljoner, och antalet resor från Danmark och Finland uppgick till 4,1 miljoner från respektive land. Antalet resor är i stort sett oförändrat jämfört med år 2012.

Syftet med resorna varierar beroende på var besökarna kommer ifrån. Den vanligaste reseorsaken för de norska besökarna är shopping medan besökarna från Danmark och Finland har mer varierande anledningar till Sverigeresorna. Då de norska besökarna både är flest till antalet och i huvudsak reser för att handla är de den grupp som har störst betydelse för den svenska detaljhandeln.

Gränshandelns regionala betydelse

Gränshandeln står för cirka 4 procent av den totala detaljhandeln i Sverige. I vissa kommuner, främst vid gränsen mot Norge samt Haparanda kommun, är gränshandeln betydligt viktigare för detaljhandeln och för sysselsättningen. I dessa kommuner omsätter detaljhandeln, till stor del tack vare gränshandeln, avsevärt mycket mer än i liknande kommuner utan gränshandel.

Gränshandeln i framtiden

Gränshandeln mot Norge kommer att fortsätta växa under de närmaste åren. Det beror på att prisskillnaderna mellan Sverige och Norge kommer att vara fortsatt förmånliga. Det gäller även om den norska kronan skulle försvagas. Dessutom investeras det i ny gränshandel i form av både utbyggnad och etablering på nya orter, vilket talar för en fortsatt positiv tillväxt. Dock kommer tillväxtalen i gränshandeln att närma sig utvecklingen i hela detaljhandeln.

Gränshandeln mot Finland och Danmark är känslig för svängningar i valutakursen eftersom den är så viktig för prisnivåerna. Gränshandeln mot dessa länder kommer därför att fortsätta vara mer driven av utbudet än priset. Gränshandeln mot Danmark och Finland kan gynnas om den totala turismen från dessa länder ökar. Då kan det spilla över på detaljhandeln, så kallad turismshopping.

Om statistiken

Statistiken omfattar ett urval av befolkningen i Danmark, Finland och Norge i åldern 18-80 år och avser resor till Sverige samt konsumtionen på dessa resor. Insamlingen av data görs via en webbenkät. Totalt antal respondenter var knappt 27 000 personer och antalet svar uppgick till drygt 13 000. Svarsfrekvensen var således cirka 48 procent. I samband med att denna rapport togs fram har det gjorts revideringar av historisk statistik avseende år 2012 varför jämförelser mellan årets och förra årets rapport ej ska göras.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Utlägg i detaljhandeln	4
Resor	4
Gränshandelns regionala betydelse	4
Gränshandeln i framtiden	5
Om statistiken	5
Innehåll	6
Gränshandelns drivkrafter	7
Resultat från undersökningen	10
Resor till Sverige	10
Besökarnas utlägg	12
Gränshandelns regionala betydelse	14
Framtiden för gränshandeln	15
Är gränshandeln långsiktigt hållbar?	17
Framtida finsk gränshandel	18
Framtida dansk gränshandel	18
Framtida norsk gränshandel	19
Fortsatt gränshandelsutveckling	21
Nära gränsen	21
Kompletterande utbud till dagligvaruhandeln	21
Sysselsätter gränshandeln kommuninnevånarna?	21
Hinder för handelsexpansion	21
Om undersökningen	22

Gränshandelns drivkrafter

Denna undersökning mäter alla former av resor och de inköp som sker i samband med dessa. En form av resor är den där att handla inte är huvudmålet. Inköpen är snarare en konsekvens av resan och kan vara inköp av dagligvaror till stugan man hyrt, inköp av souvenirer eller ett spontant besök i ett köpcentrum. Denna form av inköp i samband med resa kallas för *turismshopping*.

En annan form av resa, som också ingår i undersökningen, är den där det primära målet är att handla, så kallad *shoppingturism*. Shoppingturism kan definieras som att konsumenterna reser längre för att handla vissa varor än vad som egentligen är nödvändigt. Shopping är således det som gör att resan och vistelsen får ett mervärde. I termer av push- och pull-effekter kan shoppingturism betraktas som ett sätt att slippa sitt lokala köpcentrum eller sin lokala marknadsplats för att istället finna nya attraktioner och kanske billigare utbud. Shoppingturism kan delas in i åtminstone tre grupper. För det första *varubaserad shoppingturism* där ett stort utbud, speciella varor eller möjligheter till tax-free-inköp står i centrum. Som exempel kan nämnas glasproduktionen i Glasriket, lokal hantverksproduktion eller tax-free-försäljningen på Finlandsbåtarna. För det andra *destinationsbaserad shoppingturism*, där speciella produkter, berömda shoppingdistrikt, möjligheter till temashopping, festivaler eller berömda enskilda köpcentrum/marknadsplatser utgör lockelsen för shoppingturisten. Som exempel kan nämnas medeltidsveckan i Visby, känd för sina hantverk, NK i Stockholm, känt för sitt exklusiva utbud, eller mysiga shoppingdistrikt såsom Notting Hill i London. Andra exempel på destinationsbaserad shoppingturism är GeKås i Ullared eller Lager 157 i Ulricehamn. En tredje form är den *prisbaserade shoppingturismen* där relativpriser, det vill säga förekomsten av lägre priser på ett likartat utbud som i bostadsregionen, utgör en viktig morot för shoppingturisten. Dessa shoppingturister är ofta prisjägare som söker sig till billiga destinationer på jakt efter fynd.

Gränshandel är i huvudsak en form av prisbaserad shoppingturism. De primära drivkrafterna för gränshandeln är att shoppingturisten genom inköpsresor till angränsande länder vill dra fördel av skillnader i moms, skatteregler, priser och valutakurser mellan inköpslandet och det land de är bosatta i. Gränshandel sker oftast i den närmast belägna staden/marknadsplatsen utanför hemlandet. Gränshandeln är som mest betydande i ett begränsat antal regioner utmed Sveriges gränser mot de övriga nordiska länderna.

Prisskillnader mellan hemlandet och Sverige är alltså en vanlig orsak till att gränshandla. Det finns fyra huvudorsaker till att det förekommer prisskillnader mellan länder:

- Punktskatter
- Tullar och andra handelshinder
- Skillnader i den allmänna kostnadsnivån mellan olika länder
- Valutakursen

Punktskatter införs oftast för att staten vill minska konsumtionen av en specifik vara. Orsaker till att man vill minska konsumtionen kan vara att varan uppfattas som dålig för miljön, ohälsosam eller beroendeframkallande. Exempel på varor som kan drabbas av punktskatter är drivmedel, alkohol, tobak samt livsmedel med hög halt av socker eller fett.

Tullar och andra handelshinder införs för att man vill minska importen av vissa varor. Mellan Sverige, Finland och Danmark finns i princip inga tullar och tullarna mot omvärlden är till stor del gemensamma då alla tre länderna är med i EU. Norge har däremot möjlighet att ha andra tullar och subventioner än länder som är med i EU. Exempelvis kan Norge införa tullar på ost om man vill värna den egna ostproduktionen.

Ett sätt att jämföra prisnivåer mellan länder är att använda så kallade köpkraftspariteter (Purchasing Power Parity, PPP). Det innebär att valutakursen inte påverkar priset på en vara utan skillnaden beror på den allmänna kostnadsnivån och skillnader i skatter och tullar. I figuren nedan redovisas hur mycket billigare olika varor är i Sverige. Uppgifterna är de senast tillgängliga jämförbara uppgifterna som fanns vid rapportens framtagande.

Figur 2. Hur många procent billigare var det att handla i Sverige år 2012?

	Norge	Finland	Danmark
Livsmedel	32	-2	14
Bröd och spannmålsprodukter	25	0	18
Kött	34	-10	12
Fisk och skaldjur	19	-2	13
Mjök, ost och ägg	47	7	8
Oljor och fetter	34	1	29
Frukt	13	-15	-10
Övriga livsmedel	46	5	35
Alkohol fria drycker	37	2	28
Alkoholhaltiga drycker	43	10	-12
Tobak	51	-21	2
Kläder	1	-10	-12
Skor	10	-5	-13
Möbler och inventarier	2	-2	-8
Vitvaror, köks- och städutrustning	1	-18	-8
Hemelektronik för bild och ljud	7	-8	2
Restauranger och hotell	20	-13	4

Källa: Eurostat PPP, reviderat 2012-12-13

För danskar är det generellt något billigare att handla dagligvaror i Sverige. Varor med stor prisskillnad är bland annat godis, chips och läsk.

För finländarna är det endast några få varugrupper som är billigare i Sverige, och för dessa varugrupper är prisskillnaden liten. Alkohol har den största prisfördelen i Sverige med 10 procents lägre pris.

För norrmännen är alla varugrupper billigare i Sverige och för flera dagligvaror är prisskillnaden mycket stor. Störst är skillnaden på tobaksvaror, där Sverige har mindre än halva det norska priset. Sammantaget är prisskillnaden så stor mellan Sverige och Norge att en resa till Sverige för att handla kan bli mycket attraktiv. Värt att notera är att prisskillnaderna är justerade för valutakursen. Under senare tid har den norska kronan varit starkare än den svenska och det har därför varit ytterligare lite billigare i Sverige.

Det finns flera faktorer som påverkar ett lands valutakurs gentemot andra länders – ekonomisk stabilitet, räntor, bytesbalans och förväntningar. Förändringar i valutakurser kan förändra relativpriserna påtagligt mellan länder under korta tidsperioder.

Som framgår av tabellen nedan har den norska kronan försvagats något sedan 2012. Den danska kronan och Euron har samtidigt stärkts gentemot den svenska kronan.

Figur 3. Hur många svenska kronor får du för 100 norska eller danska kronor alternativt 1 Euro?

	Enhet	2012	2013	2014*
NOK	100	116	111	108
DKK	100	117	116	120
EUR	1	8,7	8,6	8,9

**Januari-juni*

Eftersom priserna i Danmark och Finland för många varor ligger på ungefär samma nivå som i Sverige då hänsyn inte tas till valutakursen (Figur 2) har valutakursen förhållandevis stor betydelse för hur stor den totala prisskillnaden är. När det gäller Norge har den allmänna kostnadsnivån, skatter och tullar betydligt större betydelse än valutakursen. Den norska kronan behöver falla mycket kraftigt för att prisskillnaderna mellan Sverige och Norge ska försvinna.

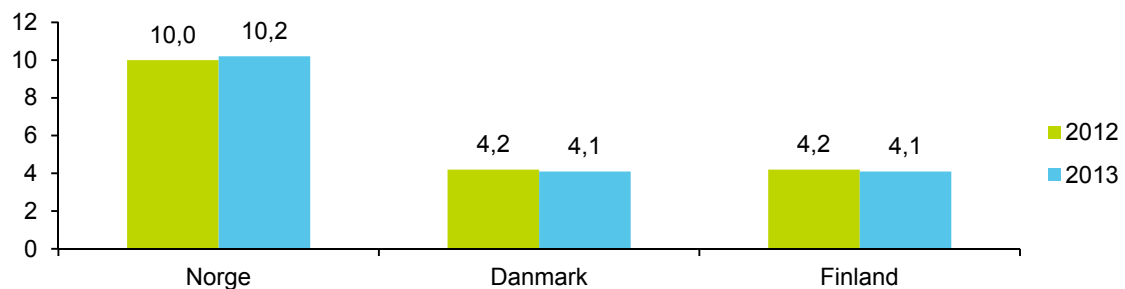
Resultat från undersökningen

I detta avsnitt redovisas resultaten från undersökningen av nordiska resor till Sverige år 2013 och utlägg i svensk detaljhandel under dessa resor.

Resor till Sverige

Under 2013 gjordes det drygt 18 miljoner resor till Sverige från Danmark, Finland och Norge. Norrmännen stod för det största antalet resor, 10,2 miljoner, och antalet besökare från Danmark och Finland uppgick till 4,1 miljoner från respektive land. Antalet resor är i stort sett oförändrat jämfört med år 2012.

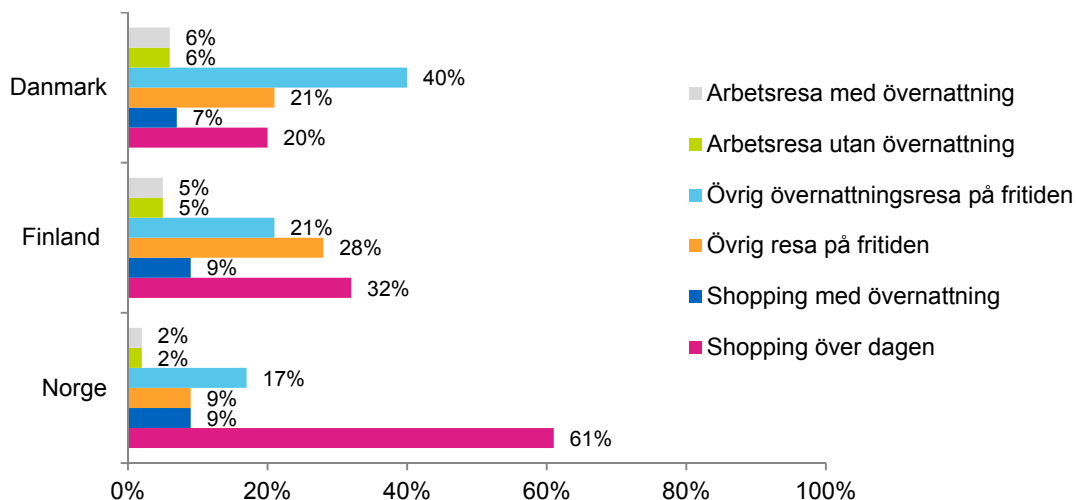
Figur 4. Antal resor (miljoner) till Sverige från Norge, Finland och Danmark år 2013

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen.

Till Sverige reser norrmännen främst för att shoppa. 61 procent av norrmännens resor till Sverige var shoppingresor över dagen och ytterligare 9 procent av resorna var shoppingresor med övernattnig. Finnarna reser framförallt till Sverige för att shoppa, främst på IKEA i Haparanda eller på kryssningsresa till Stockholm. Danskarna reser främst till Sverige på fritiden och då huvudsakligen i andra syften än för att shoppa. För samtliga länder gäller att det har skett mycket små förändringar vad gäller reseändamålen jämfört med år 2012.

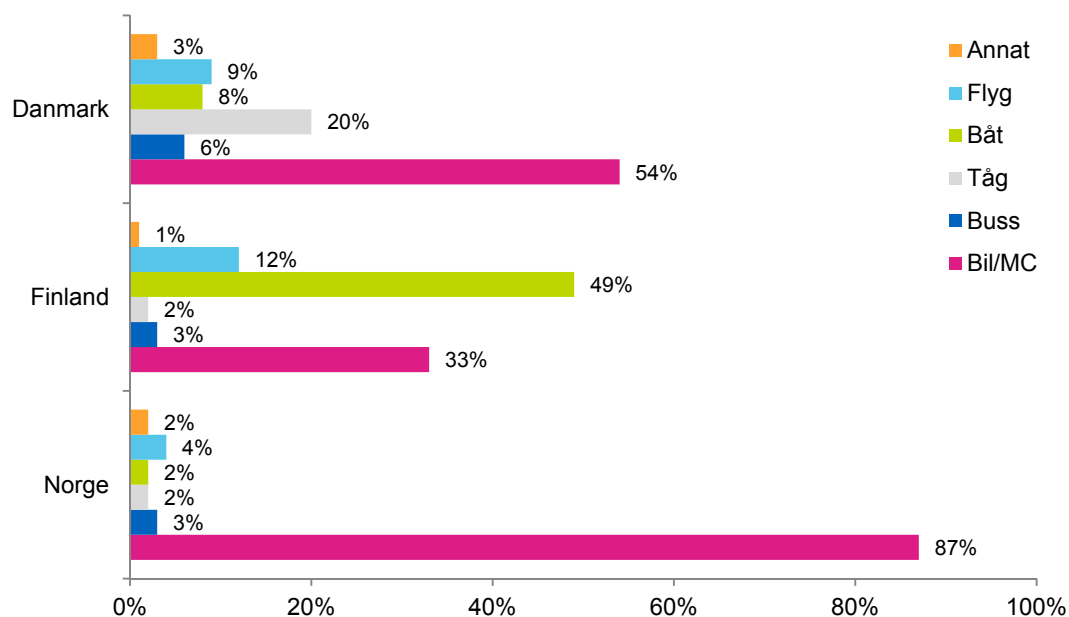
Figur 5. Andel resor till Sverige från Norge, Finland och Danmark efter reseändamål 2013

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen.

Valet av färdssätt till Sverige är en följd av de geografiska och infrastrukturella förutsättningarna. Bilen är det dominerande färdssättet för norrmännen, vilket är en följd av den långa gränslinjen mellan länderna. De finländare som har Stockholm som mål väljer främst båt eller flyg medan de som reser till norra Sverige oftast tar bilen. För danskarna är det, utöver bilen, tåget som är det vanligaste färdssättet. För samtliga länder gäller att det har skett mycket små förändringar i färdssätten jämfört med år 2012.

Figur 6. Andel resor per färdssätt och hemland, intervjuperiod 2013

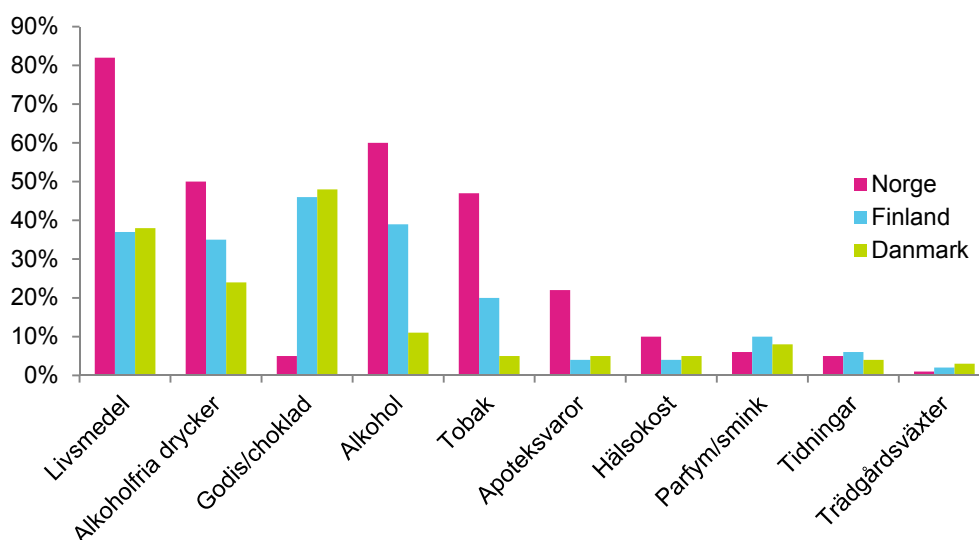

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen.

Besökarnas utlägg

Att man handlar mat och andra varor som förbrukas under en resa är naturligt. Det utmärkande för de norska besökarna är att de handlar varor som tas med till hemlandet. Det rör sig främst om livsmedel, alkohol, tobak och godis, det vill säga produkter som är väsentligt billigare i Sverige än i Norge. För samtliga länder gäller att det har skett mycket små förändringar sedan år 2012.

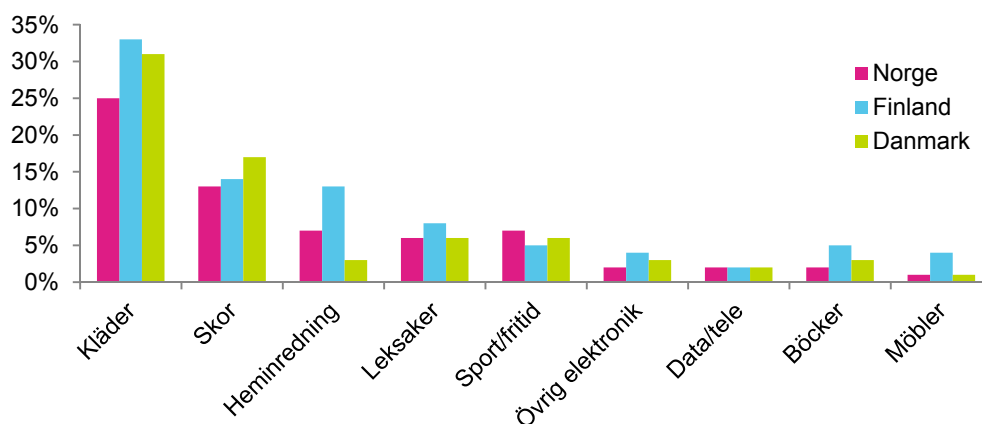
Figur 7. Procentandel personer som köpt olika dagligvaror per resa och hemland, 2013

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen.

I sällanköpsvaruhandeln är det vanligast med inköp av kläder och skor. Finländarna utmärker sig och handlar i större utsträckning heminredning, vilket är sammankopplat med shoppingresor till IKEA i Haparanda. För samtliga länder gäller att det har skett mycket små förändringar sedan år 2012.

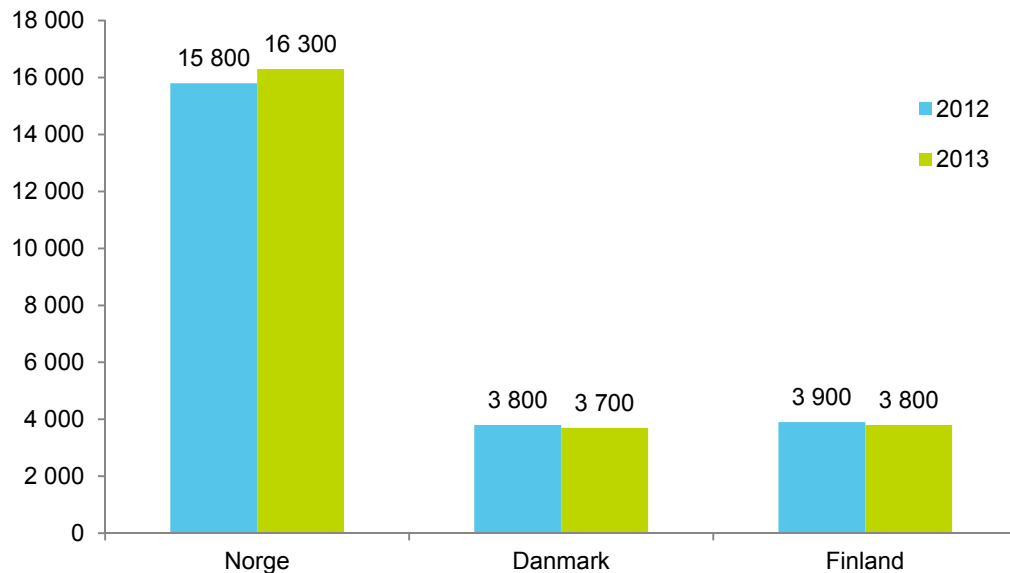
Figur 8. Procentandel resenärer per hemland som köpt olika sällanköpsvaror år 2013

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen.

De totala utläggerna i detaljhandeln för de nordiska besökarna var 23,8 miljarder kronor år 2013, vilket är en ökning med 300 miljoner kronor sedan år 2012. Norrmännens utlägg ökade med 500 miljoner kronor medan danskarnas och finländarnas utlägg minskade med 100 miljoner kronor i respektive land.

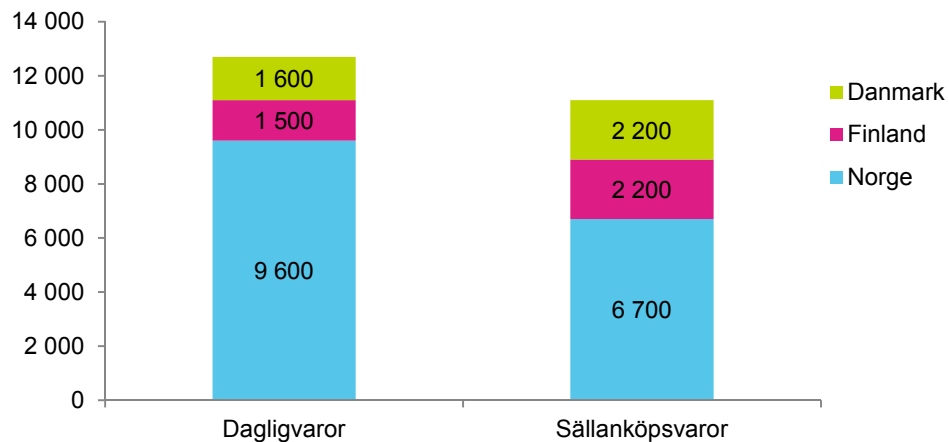
Figur 9. Utlägg i detaljhandeln (MSEK) år 2013

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen

Norrmännen stod för störst andel av omsättningen i Sverige, 16,3 miljarder kronor varav 9,6 miljarder kronor i dagligvaruhandeln och 6,7 miljarder kronor i sällanköpsvaruhandeln. De finska besökarna spenderade 1,5 miljarder kronor i dagligvaruhandeln och 2,2 miljarder kronor i sällanköpsvaruhandeln. Motsvarande siffror för de danska besökarna var 1,6 respektive 2,2 miljarder kronor.

Figur 10. Utlägg i detaljhandeln (MSEK) år 2013

Källa: HUI Research, Gränshandelsundersökningen.

Gränshandelns regionala betydelse

Den nordiska gränshanden står, med en omsättning på knappt 24 miljarder kronor, för cirka 4 procent av den totala detaljhandeln i Sverige. Gränshandeln är emellertid ojämnt fördelad över Sverige, vilket innebär att den i vissa delar av landet har en betydligt större betydelse för handeln och sysselsättningen. Gränshandeln är i huvudsak koncentrerad till sex län. Norrmännen åker i mycket stor utsträckning till Värmland och Västra Götaland. Finländarnas vanligaste resmål är Stockholms län följt av Norrbotten. Danskarna åker främst till Skåne. Stockholms län är ett vanligt resmål för samtliga tre nordiska grannländer.

Att många resor går till Stockholm, Västra Götaland och Skåne är naturligt då större städer har en stor dragningskraft på grund av sitt mångfacetterade utbud. Dessutom är befolkningsmängden stor, vilket talar för att många turister har anknytning där i form av släkt, vänner eller arbetsrelaterade kontakter. Jämtland och Värmland har många norska besökare som reser över dagen för att handla alkohol, tobak, godis och andra varor som är billigare i Sverige. Samma sak gäller för Västra Götalands nordvästra delar med Strömstad som starkaste attraktion.

I några kommuner har gränshandeln mycket stor betydelse för detaljhandel, näringslivet och sysselsättningen. De kommuner där gränshandeln mot Norge har allra störst betydelse är Strömstad, Eda och Årjäng. Ett sätt att mäta handelns betydelse är försäljningsindex som visar in- och utflöden av handel i en kommun. Index 100 innebär att handeln omsätter lika mycket som köpkraften (befolkning i kommunen x snittförsäljning per capita i riket) i en kommun. Index över 100 innebär ett inflöde och index under 100 innebär ett utflöde av handel. Strömstad har högst index i hela riket, Eda ligger på andra plats och Haparanda ligger på tredjeplats. Årjäng har plats fem. På fjärde plats i riket ligger Falkenberg där Gekås i Ullared lockar många kunder, dock inte så många gränshandlare. Tabellen nedan visar också att detaljhandeln (där gränshandeln utgör den klart största delen) har stor betydelse för sysselsättningen i de starka gränshandelskommunerna.

Figur 11. Detaljhandel i kommuner med mycket stark gränshandel

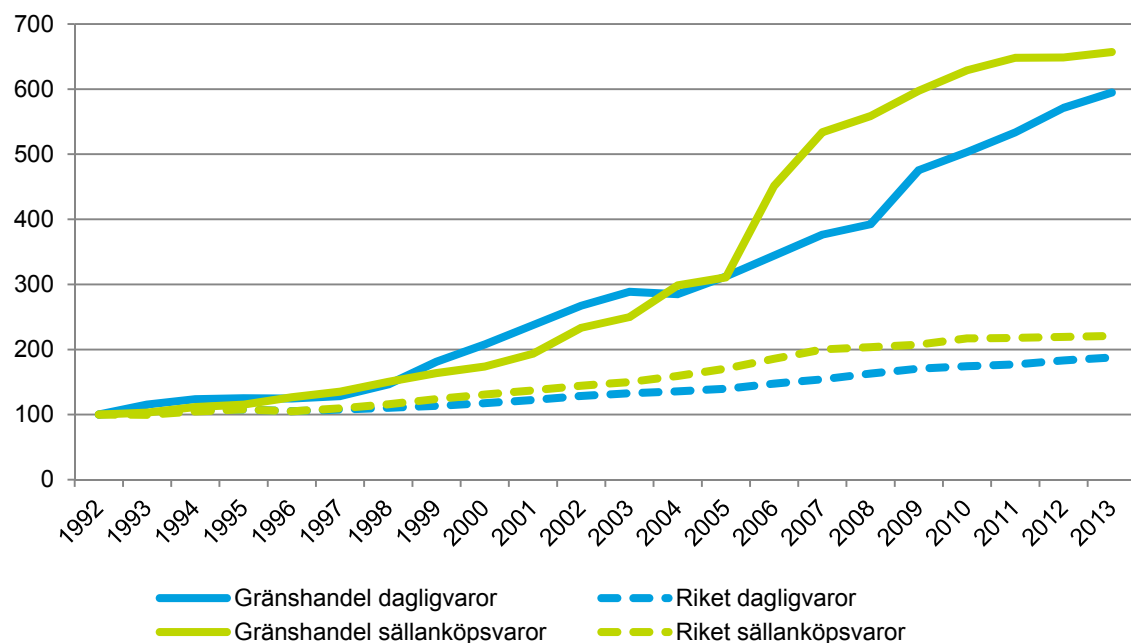
	Försäljning i detaljhandeln (inte bara gränshandel)	Försäljningsindex	Detaljhandelns andel av totalt antal sysselsatta
Eda	2 289	438	21 %
Årjäng	1 622	263	13 %
Strömstad	7 161	926	22 %
Haparanda	1 762	288	14 %
Sverige	596 000	100	6 %

Källa: www.handelnisverige.se

Framtiden för gränshandeln

Den norska gränshandeln har utvecklats under lång tid. Från Abisko ner till Strömstad ser historien om gränshandeln liknande ut. De lokala handlarna har märkt att de norska konsumenterna ökat och att de har efterfrågat en lite annorlunda varusammansättning än de svenska. Butikerna har expanderat och anpassats för att möta efterfrågan i flera steg och under många år. I syfte att illustrera den expanderande gränshandeln har vi valt att titta närmare på omsättningsdata för detaljhandeln för kommunerna Strömstad, Eda och Årjäng. I dessa kommuner är de norska konsumenterna dominerande och därför kan man använda omsättningsdata för att beskriva den norska handeln. Vår bedömning är att detta även ger en indikation på hur gränshandelsutvecklingen sett ut i andra kommuner som gränsar till Norge.

Figur 12. Omsättningsutveckling i gränshandeln (Strömstad, Eda & Årjäng) och handeln i riket 1992-2013. Index 1992 = 100

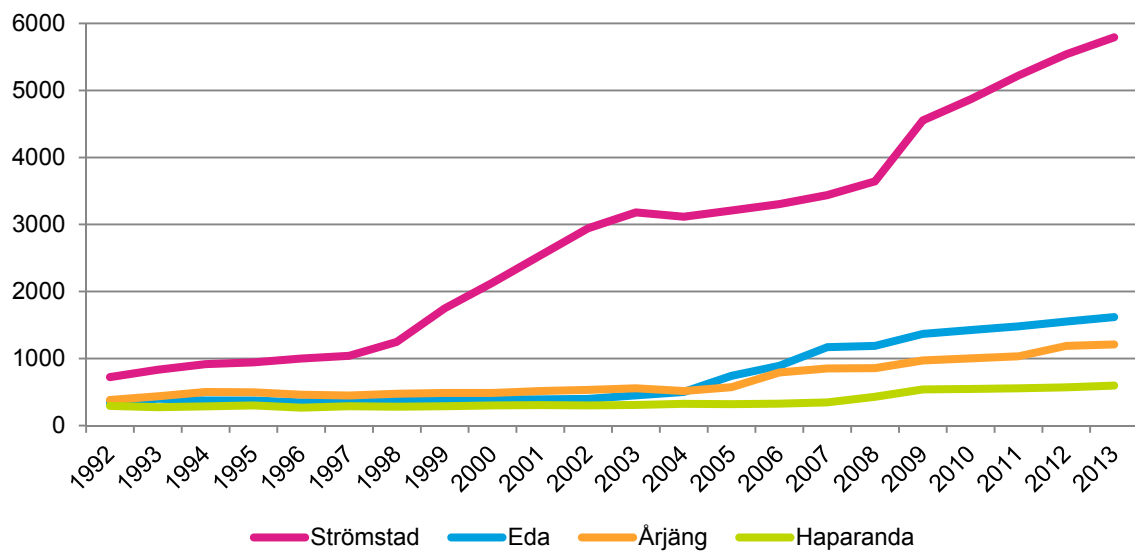

Källa: www.handelnisverige.se

Gränshandeln uppvisar en mycket stark utveckling över tid. En utveckling på i genomsnitt 7 procents ökning per år för både dagligvaruhandel och sällanköpsvaruhandel är anmärkningsvärt bra. Sett till detaljhandelsutvecklingen per kommun under tidsperioden 1992-2013 har Strömstad den bästa genomsnittliga utvecklingen med 10,6 procent och Eda är tvåa med 8,9 procent.

Vi tittar närmare på omsättningsutvecklingen för dagligvaruhandeln i de fyra starkaste gränshandelskommunerna. Då framgår det att Strömstad är dominerande och att expansionen tog ordentlig fart år 1998. Strömstad, eller närmare bestämt Nordby och Svinesund, har fördel av att ligga nära östra Oslo och av att det däremellan finns ett befolkningstätt område och bra kommunikationer via väg E6.

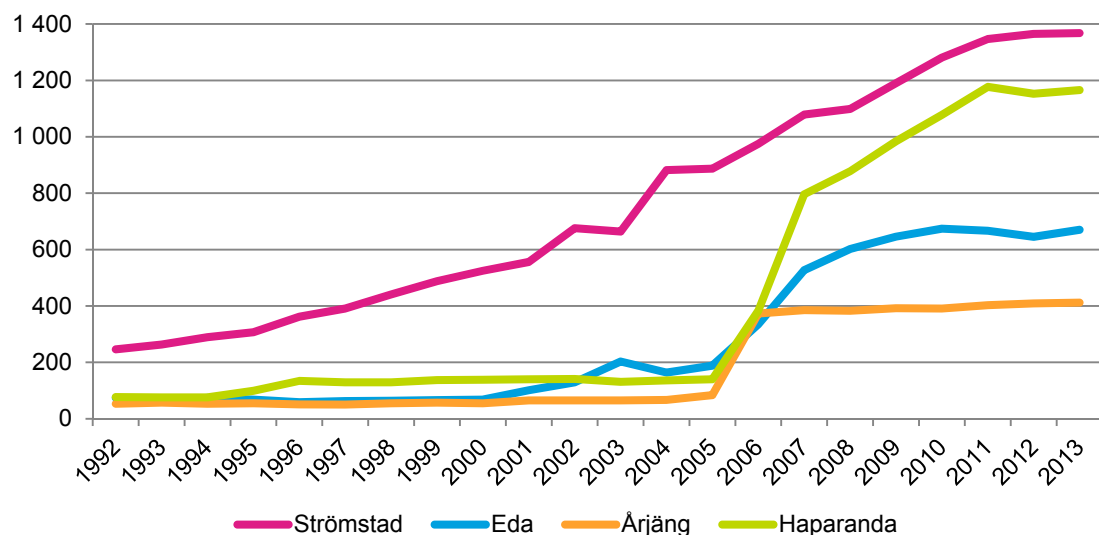
Figur 13. Omsättning i dagligvaruhandeln per år och kommun 1992-2013

Källa: www.handelnisverige.se

Gränshandelns omsättning är betydligt mindre i sällanköpsvaruhandeln än i dagligvaruhandeln. En avgörande orsak till detta är att man inte har lika stora prispfördelar. Sällanköpsvaruhandeln är dock ett viktigt komplement till dagligvaruhandeln och ökar handelsplatsers attraktionskraft. Eda har haft en mycket kraftig tillväxt från år 2003. Haparandas tillväxt i sällanköpsvaruhandeln sammanfaller med etableringen av IKEA-varuhuset. I Årjäng byggdes Töcksfors Shoppingcenter under 2005, vilket gav ett rejält lyft i sällanköpsvaruhandeln.

Figur 14. Omsättning i sällanköpsvaruhandeln per år och kommun.

Källa: www.handelnisverige.se

Sammantaget kan man säga att kommuner med gränshandel mot Norge har haft en kraftfull tillväxt som saknar motstycke i de flesta andra svenska kommuner.

Är gränshandeln långsiktigt hållbar?

Hur hållbar är gränshandeln över tiden?

Människor kommer alltid att åka över gränser för att handla, men frågan är hur de stora handelsströmmarna kommer att gå och om Sverige långsiktigt kommer att ha en prisfördel gentemot grannländerna.

Ekonomisk teori talar för att prisskillnader på lång sikt jämnas ut. På kort och medellång sikt skiljer sig priser alltid mellan länder beroende på deras speciella förutsättningar. En är att vi i Sverige har en högre produktivitetstillväxt i detaljhandeln och att vi därför skulle kunna sälja varor billigare.

Använder man växelkursen mot den norska kronan och euron som en indikator på prisförändringar mellan länderna över tid så ser man att det var påtagliga fluktuationer under tidsperioden. Den danska kronan och euron var någorlunda stabila fram till i september 2008 när banken Lehman Brothers kraschade. I kristider anses mindre valutor som den svenska vara mer riskfyllda att äga och därmed tappade den i värde mot euron och den danska kronan, vilket var gynnsamt för gränshandeln mot Finland och Danmark. I samband med krisen 2008 vände tillväxten i de sydeuropeiska länderna och krisen i Grekland kom krypande och skapade eurokrisen, som påverkar oss än idag. Det har gjort att euron och den danska¹ kronan har tappat 30 procent av värdet mot den svenska kronan på 4 år och med det har svenska varor blivit dyrare.

Noterbart är att den norska kronan har haft betydligt mindre skillnader mot den svenska än euron under tidsperioden, men så är också både Sverige och Norge små ekonomier med egen valuta och rörliga växelkurser mot andra valutor. Det gör att de till viss del samvarierar med andra större valutor i olika konjunkturfaser.

Omsätter man dessa valutakursförändringar till risker i gränshandeln kan man dra slutsatsen att förändringar i världsekonomin kan ha en påtaglig inverkan på prisskillnader mellan länder på kort tid och att det ökar risken för en handlare i en gränsregion.

¹ Den danska kronan är bunden till euron.

Framtida finsk gränshandel

Den finska konsumtionen i den svenska detaljhandeln sker huvudsakligen i två delar av Sverige, i Stockholm och i de östra delarna av Norrbotten.

Stockholm har goda förbindelser med Finland, men restiden är ändå relativt lång eller dyr om man tar flyget för att handla dagligvaror. Det gör att någon klassisk gränshandel, där man billigt och snabbt åker över gränsen för att handla över dagen, inte är att förvänta. Det kommer även fortsättningsvis att göras många resor till Stockholm, vilket är naturligt då Stockholm har ett stort och attraktivt utbud av handel, kultur, evenemang och andra attraktioner. Dessutom görs många resor för att besöka släkt och vänner. Sammantaget gör detta att man inte ser några större risker för ett minskat antal resor från Finland till Sverige.

Vad gäller finländarnas resor till de östra delarna av Norrbotten sker idag de flesta till Tornedalen och IKEA-varuhuset i Haparanda. Här är det inte den generella prisnivån som utgör dragningskraften utan snarare IKEA:s utbud. Till exempel har de 140 000 invånarna i Uleåborg 13 mil till sitt närmaste IKEA-varuhus, vilket är varuhuset i Haparanda. IKEA har nu aviserat planer för ett nytt varuhus i Uleåborg² och när det är byggt kommer många finländare att ha ett IKEA-varuhus på närmare håll. Det gör att man får räkna med att Haparanda kommer att tappa delar av sin tillväxtpotential till Uleåborg.

Framtida dansk gränshandel

Danska shoppingresor till Sverige sker idag huvudsakligen till Malmö och Helsingborg. Båda städerna har nära och bra kommunikationer med Helsingör respektive Köpenhamn. Kommunikationerna är så bra att man idag ser Malmö och Köpenhamn som en gemensam arbetsmarknadsregion, och utbyte av handel mellan städerna sker också frekvent. För den handel som ligger i nära anslutning till kommunikation över Öresundsbron finns det en risk för att valutaförändringar påverkar handeln. Det rör sig både om att konsumenter från Malmö kan välja att åka till Köpenhamn och handla för att det är billigare där och omvänt. Under sommaren, när den svenska kronan hade sin starkaste notering mot den danska kronan på tio år, fick HUI rapporter om att handlare som fanns i både Malmö och Köpenhamn noterade nedgångar i Malmö och motsvarande ökningar i Köpenhamn.

² <http://www.kuriren.nu/nyheter/default.aspx?articleid=6178033>.

Framtida norsk gränshandel

I Tillväxtanalys rapport om orter med befolkningsökning³ märker man att orter i glesbygd generellt minskar i storlek. Den gemensamma faktorn för orter som går emot strömmen är att de flesta ligger på gränsen mot Norge och har stora inslag av gränshandel eller turism. Näringslivet i dessa kommuner utgörs till stor del av gränshandel. Vilka risker finns det med att näringslivet är så beroende av prisskillnaden länderna emellan?

Den samlade bedömningen är att gränshandeln mot Norge har lägre risker än handel som riktar sig till finländare och danskar. Dels är prisskillnaden idag mycket stor mot Norge och även om den svenska prisfördelen skulle minska krävs det mycket stora prissänkningar i Norge för att en shoppingresa till Sverige inte ska löna sig. Det finns även andra saker som talar för att den norska ekonomin kommer att vara stark under många år framöver, vilket talar för ett fortsatt högt prisläge i Norge. Norge har flera punktskatter som är betydligt högre än i Sverige, på till exempel alkohol, tobak, etc. Det finns inga signaler ännu om att dessa punktskatter ska sänkas, utan man pratar snarare om nya importtullar eller punktskatter.

Norge brukar ligga mycket högt när man jämför BNP per capita mellan länder. Det gäller både när man jämför i nominella kronor och när man gör jämförelserna utifrån köpkraftsjusterade nivåer⁴. En orsak till att norrmän har högre inkomstnivå än svenskar är pengar från oljeindustrin som drivit upp levnadsstandarden i landet. I Norge har man också en Oljefond⁵ där man placerat statens pengar från oljeindustrin. Värdet på fonden motsvarar cirka 940 000⁶ svenska kronor per person.

Sammantaget indikerar detta att Norges starka kapitaltillgång och fortsatta oljeinkomster kommer att göra att skillnaderna i inkomst och prisnivå mellan länderna troligen kommer att bestå i många år framöver.

Det finns risker i alla ekonomier och man kan inte garantera att den norska inkomstnivån och prisskillnaden kommer att bestå för evigt. Exempelvis kan ett land drabbas av en bostadsbubbla som spricker med fallande bostadspriser och banker som går omkull eller behöver räddas som följd. Spanien är ett bra exempel på en i övrigt väl fungerande ekonomi som råkat i problem på grund av en bostadsbubbla som spricker och därtill följande bankproblem. Om en bostadsbubbla skulle brisera i Norge skulle det troligen påverka relativpriserna mellan länderna och därmed även gränshandeln. Troligen skulle problemen bli betydligt mindre än för Spanien då man har så stora kapitaltillgångar i Oljefonden och även om prisskillnaderna mellan Sverige och Norge skulle minska på grund av en eventuell bostadsbubbla, skulle troligen inte hela prisskillnaden försvinna.

³ Tillväxtanalys 2011:11.

⁴ Purchasing power parity.

⁵ Statens pensionsfond.

⁶ www.nbim.no/no (2013-03-11).

Ett annat problem som kan uppstå i en ekonomi med en dominerande näring som driver upp kostnader är att även andra näringar drabbas av denna kostnadsökning som gör att annan näringsverksamhet prisas bort från marknaden. Det finns signaler om ett fortsatt lönerally i Norge som drivs på av oljeindustrins efterfrågan. Till exempel fick civilekonomerna i Norge ett genomsnittligt löneyft på 10 procent år 2012⁷. På kort sikt gynnar detta gränshandeln, men om lönerna stiger mer än produktiviteten i landet kan det göra att Norge prisar ut sig och får svårt att konkurrera på den internationella marknaden. Det skulle kunna göra att den idag fördelaktigare prisnivån i Sverige försämras och därmed skulle även gränshandeln minska i omfattning.

Sammantaget finns det risker även med den norska gränshandeln, men bedömningen är att gränshandelns drivkraft i form av prisskillnader mellan Sverige och Norge kommer att finnas kvar på 10-20 års sikt, även om vi inte vet hur stora prisskillnaderna kommer att vara om 10 år.

⁷ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5372249>.

Fortsatt gränshandelsutveckling

Idag är gränshandeln mest utvecklad i Nordby, Töcksfors och Charlottenberg och expansionen fortsätter. Även om det finns gränshandel i många andra kommuner är den inte lika dominerande som i Strömstad, Årjäng och Eda.

HUI bedömer att expansionen av gränshandeln mot Norge kommer att fortsätta i andra kommuner norr om Eda, där den kommer att bidra med arbetstillfällen och skatteinkomster. I detta kapitel diskuteras några förutsättningar för fortsatt expansion.

Nära gränsen

Ju kortare resväg norrmännen har till Sverige desto fler kommer att resa till Sverige för att handla. Oftast ligger handelsplatsen mycket nära gränsen, men så är inte alltid fallet. Det finns politiska orsaker till varför man inte alltid vill lägga all handel så nära gränsen som det går. Vill man locka norrmän att konsumera i Sverige är det dock av vikt att man planerar för handel så nära de norska konsumenterna som det är praktiskt möjligt.

Kompletterande utbud till dagligvaruhandeln

Vill man locka norrmännen och fortsätta gränshandelsexpansionen behövs mer än bara dagligvaruhandel. Eda är ett bra exempel på detta. Där har man kompletterat med ett utbud av annan handel som systembolag, apotek, klädbutiker, etc. Förutom traditionell handel finns det annat som är billigare i Sverige och som kan locka norska konsumenter. Exempel på sådant är bilreparationer, tandläkare, veterinär, etc.

Vill man locka folk på en dagsresa kan det även vara bra att locka med andra aktiviteter. Storlien och Riksgränsen är kända skidorter. Problemet med skidåkning är att det endast är en mindre del av befolkningen som åker utför. Här handlar det mer om att locka med aktiviteter som de flesta kan nyttja under en dags besök i Sverige.

Sysselsätter gränshandeln kommuninnevärdarna?

En fråga som en kommun kan ställa sig vid etablering av en ny handelsplats är om den kommer att ge sysselsättningseffekter i kommunen. Är det folk från kommunen som får arbete i gränshandeln eller är det närmare för norrmännen att åka till Sverige och arbeta? En stor mängd svenskar åker till Norge för att arbeta. Både folk som flyttar till Norge och de som pendlar till Norge. Orsaken är att arbetslösheten är lägre i Norge och lönenivån betydligt högre. Vid en etablering av en gränshandelsplats vid den norska gränsen till Sverige finns det möjlighet att norsk personal kommer att arbeta i den svenska detaljhandeln, men då den svenska lönenivån är avsevärt lägre kommer dessa effekter att vara begränsade.

Hinder för handelsexpansion

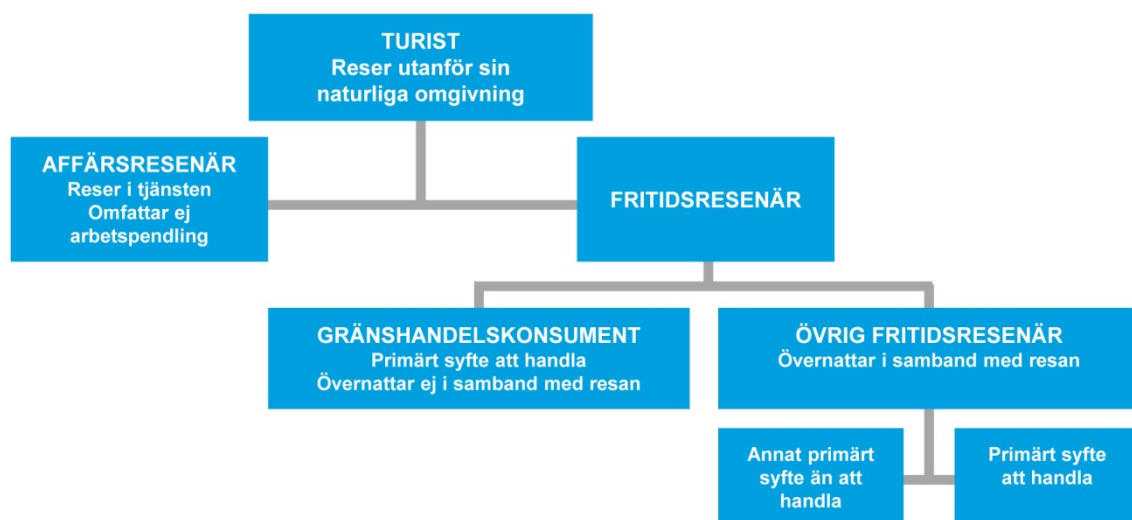
Det kan finnas flera orsaker till att kommuner sätter hinder för en gränshandelsexpansion, medvetet eller omedvetet. Man behöver tänka på servicen i kommunen som helhet och vill kanske inte flytta servicen ut mot gränsen. Det kostar att planera, bygga vägar och annan infrastruktur som behövs runt ett nytt köpcentrum.

Om undersökningen

Statistiken omfattar ett urval av befolkningen i Danmark, Finland och Norge i åldern 18-80 år och avser resor till Sverige och utlägg i detaljhandeln på dessa resor. Insamlingen av data görs via en webbenkät. Totalt antal respondenter var knappt 27 000 personer och antal svar uppgick till drygt 13 000, drygt 4 000 i respektive land. Svarsfrekvensen var således cirka 48 procent. Resultaten har sedan viktats upp för att motsvara den totala populationen i respektive land.

Undersökningen mäter alla former av resor till Sverige, det vill säga både affärsresor och fritidsresor samt dagresor och resor med övernattning. Anledningen är att antalet gränshandlare från Finland och Danmark är lågt och att besökarna från dessa länder ofta har andra syften med resan än att handla. De övernattar också i större utsträckning än vad nordmännen gör. Oavsett syfte med resan har de utlägg i detaljhandeln och kan därmed ses som en form av gränshandlare. Definitionen av gränshandel är därmed mer vid än i figuren nedan där gränshandel innebär att besökaren inte övernattar och att det primära syftet med resan ska vara att handla.

Figur 1. En definition av turisten.

Källa: Turistdelegationen (1995) och HUI.

När det gäller besökarnas utlägg mäts dessa enbart i detaljhandeln. Utlägg för drivmedel mäts inte eftersom det har visat sig vara svårt att få bra kvalitet på svaren. Det beror bland annat på att många resenärer troligen räknar med inköp av drivmedel i hemlandet.

För att kvalitetssäkra resultaten för resor och utlägg har HUI gjort avstämningar mot ett flertal andra undersökningar som HUI årligen genomför. Exempel på sådana undersökningar är Detaljhandelsindex (DHI), Handeln i Sverige, Köpcentrumbarometern och Swedish Tourism Survey. Information om dessa undersökningar finns på HUI:s hemsida www.hui.se.

I samband med att denna rapport togs fram har det gjorts revideringar av historisk statistik avseende år 2012 varför jämförelser mellan årets och förra årets rapport ej ska göras.

